

การประเมินอภิมาน

ความหมาย

การประเมินอภิมาน (Meta Evaluation) หมายถึง การกำหนดคุณค่าของคุณธรรมของการประเมินหรืออีกนัยหนึ่ง หมายความว่า เป็นการประเมินการประเมิน

ความเป็นมา

การประเมินอภิมาน เป็นอีกแนวคิดหนึ่งของการประเมินโดยในปี ค.ศ. 1969 ไมเคิล สคริเวน (Michael Scriven) ได้เสนอในวารสารทางวิชาการชื่อ "Educational Product Report" ไว้ว่า การประเมินอภิมาน หมายถึง การประเมินลำดับที่สอง (second - order evaluation) ต่อมาในปี ค.ศ. 1981 เดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) ได้ให้ความหมาย การประเมินอภิมานไว้สองลักษณะคือความหมายในเชิงทั่วไป และความหมายเชิงปฏิบัติการ

ความหมายเชิงทั่วไปนั้น สตัฟเฟิลบีม อธิบายโดยอาศัยการเทียบเคียงจากความหมายของคำว่า การประเมิน (evaluation) หมายถึง การกำหนดคุณค่าและคุณธรรม ดังนั้นการประเมินอภิมาน จึงหมายถึงการกำหนดคุณค่าและคุณธรรมของการประเมินใน 4 ประเด็นคือ

- 1) การใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ
- 2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของการใช้ทรัพยากร
- 3) จริยธรรมในการดำเนินงานกับบุคคลและองค์กร
- 4) ความแม่นยำน่าเชื่อถือของเทคนิควิธีการประเมิน

สำหรับความหมายเชิงปฏิบัติการ การประเมินอภิมาน หมายถึง กระบวนการศึกษารวบรวมสารสนเทศ และการใช้สารสนเทศ เพื่อบรรยายและตัดสินใจเกี่ยวกับ 1) การใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ 2) ความเป็นไปได้ของการปฏิบัติการใช้ทรัพยากร 3) จริยธรรมในการดำเนินงานกับบุคคล และองค์กร และ 4) ความแม่นยำน่าเชื่อถือของเทคนิคการประเมิน เพื่อที่จะชี้แนะจุดอ่อนและจุดแข็งของการประเมินอีก 20 ปีต่อมา นั่นคือในปี ค.ศ. 2001 สตัฟเฟิลบีม นำคำบางคำที่ใช้ในความหมายเชิงปฏิบัติการมาขยาย ดังนี้

1) กระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูล หมายถึง การที่นักประเมินอภิมานต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ที่ได้รับการประเมิน เพื่อที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินของการประเมินนั้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้ผลการประเมินมีข้อพิจารณาและระวังในการใช้ผลการประเมิน

2) การรวบรวม หมายถึง การใช้เทคนิค วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการสำหรับตัดสินใจเกี่ยวกับการประเมิน ในด้านสัญญาข้อผูกพันของการประเมิน การวางแผนการประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ข้อมูล การจัดทำรายงานการประเมินและความน่าเชื่อถือของนักประเมิน และนักประเมินอภิมานจะต้องทำการสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ ข้อมูลจากบุคคลซึ่งได้รับผลจากกระบวนการประเมินด้วย

3) การตัดสินใจในเรื่องการใช้ประโยชน์ การปฏิบัติได้ จริยธรรมและความแม่นยำของการประเมินนั้น สตัฟเฟิลบีม เสนอให้ยึดมาตรฐานการประเมินมาเป็นกรอบพิจารณาในการประเมินอภิมาน

4) การชี้แนะจุดอ่อนและจุดแข็งในรายงานการประเมิน หมายถึง การที่นักประเมินอภิमानช่วยให้กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะตัดสินใจตีค่าและให้ความยุติธรรมเกี่ยวกับผลการประเมินนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องและยุติธรรม

แนวคิดการประเมินอภิमानของสคริเวน ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ และนำไปใช้อย่างแพร่หลายในวงการประเมินโครงการ อาทิ ในปี ค.ศ.1970 เลสซิงเกอร์ (Lessinger) ค.ศ.1971 โพรวัส (Provus) และ ค.ศ. 1973 เซลิแกน (Seligan) ได้อภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของการประเมินอภิमानในรูปของการรับรองคุณภาพการประเมินว่าเป็นการกำกับติดตามการประเมินโครงการเพื่อเป็นการรับประกันคุณภาพของงานประเมินและเพื่อประเมินความเที่ยงตรงของผลการประเมิน และรายงานให้สาธารณชน ระหว่างปี ค.ศ.1974-2001 สตีฟเฟิลบีมได้ขยายแนวคิดการประเมินอภิमानอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่แพร่หลายไม่ว่าจะเป็นผลงานการนำเสนอแบบตรวจสอบรายการเพื่อการประเมิน การประเมินอภิปรายย่อย (formative metaevaluation) และการประเมินอภิमान (summative metaevaluation) ตลอดจนการร่วมกับสมาชิกนักประเมินสร้างมาตรฐานการประเมิน ค.ศ.1978 โกวิน (Gowin) เสนอรูปแบบการประเมินเพื่อการประเมินงานประเมิน และในปี ค.ศ.1979 มิลแมน (Millman) ได้เสนอการพัฒนาแบบตรวจสอบรายการเพื่อการประเมินการประเมิน

ในปีเดียวกันนี้ คูก และ กรูเดอร์ (Cook and Gruder) เสนอความคิดเรื่องการวิจัยเชิงประเมินอภิमान (metaevaluation research) ในความหมายเช่นเดียวกับการประเมินอภิमान

แนวคิดและวิธีการประเมินอภิमानได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินงานการประเมิน

ในที่สุดได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานการประเมินที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการประเมินตั้งแต่ ค.ศ. 1981 ว่า การประเมินใด ๆ จะต้องมีการทำการประเมินอภิमानด้วย

ลักษณะและวัตถุประสงค์การประเมินอภิमान

การประเมินอภิमान จะใช้แนวคิดของการประเมินโครงการเริ่มตั้งแต่ประเมินการทำสัญญาการประเมิน การประเมินบทบาทและความเชื่อถือของนักประเมิน ประเมินเครื่องมือและวิธีการต่างๆ ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมิน และประเมินการจัดทำรายงานการประเมิน

การประเมินอภิमानมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการที่หนึ่งเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับชี้แนะ การปรับแก้ไขการดำเนินงานการประเมินให้กับนักประเมิน ประการที่สองเพื่อตัดสินคุณค่าของรายงานการประเมิน

รูปแบบการประเมินอภิमान

สตีฟเฟิลบีม แบ่งการประเมินอภิमानออกเป็น 2 รูปแบบคือ การประเมินอภิमानย่อย (formative metaevaluation) และการประเมินอภิमानสรุป (summative metaevaluation) โดยมีสาระสรุปได้ดังนี้

การประเมินอภิमानย่อย เป็นการประเมินโครงการที่ยังไม่สิ้นสุด หรือการประเมินเป็นช่วง ๆ การประเมินอภิमानย่อยช่วยให้นักประเมินตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนการวางแผนการควบคุมดำเนินการตีความและการจัดทำรายงานการประเมินโครงการ ทั้งนี้การประเมินอภิमानย่อยช่วยให้คำตอบสำหรับการตัดสินใจของนักประเมินโครงการเกี่ยวกับสิ่งที่ควรประเมินการนิยามปัญหาการประเมิน การกำหนดกลุ่มผู้รับการประเมิน การกำหนด

วัตถุประสงค์การประเมิน การปรับเปลี่ยนสัญญาเงื่อนไขการประเมิน การกำหนดข้อมูลที่ต้องการ การกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำตารางหรือปฏิทินการดำเนินงานประเมิน การจัดคณะผู้ประเมิน การจัดทำงบประมาณการเขียนรายงานสรุปและข้อเสนอแนะ การเลือกรูปแบบและสื่อสำหรับการจัดทำรายงานการประเมิน

การประเมินอภิมานรวม เป็นการประเมินสรุปภาพรวมทั้งหมดของการประเมินโครงการโดยชี้ให้เห็นคุณค่าและคุณธรรมของการประเมินโครงการ การประเมินอภิมานรวมจะกระทำต่อเนื่องจากการสรุปรายงานผลการประเมินโครงการสิ้นสุดลง การประเมินอภิมานรวมช่วยให้นักประเมินโครงการตระหนักเกี่ยวกับการจัดทำรายงานการประเมินโครงการสู่สาธารณชนให้เป็นไปตามมาตรฐานของการประเมินโครงการ

การใช้ประโยชน์การประเมินอภิมาน

ในประเทศไทยไม่ปรากฏชัดเจนเกี่ยวกับการนำการประเมินอภิมานมาใช้ แต่ในช่วงปี พ.ศ.2540-2543 ได้มีการดำเนินงานโครงการบูรณาการกระบวนการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม หรือ “โครงการรุ่งอรุณ” โดยความร่วมมือของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการพลังงานและนโยบายแห่งชาติ และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยขึ้น มีฝ่ายประเมินและติดตามในโครงสร้างการบริหารโครงการนี้ทำหน้าที่ติดตามและประเมินโครงการรุ่งอรุณในฐานะผู้ประเมินภายใน และสำนักงานคณะกรรมการพลังงานและนโยบายแห่งชาติได้ว่าจ้างคณะผู้ประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินโครงการรุ่งอรุณด้วย โดยบทบาทหนึ่งของผู้ประเมินภายนอกคือ ทำการประเมินการดำเนินงานและผลการประเมินโครงการของฝ่ายประเมินและติดตามด้วย

รัตน์ บัวสนธ์

บรรณานุกรม

นางลักษณ วิรัชชัย. **การวิเคราะห์ทอภิมาน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

Joint Committee on Standard for Education Evaluation. **Standards for Evaluations of Education; Program, Projects, and Materials**. New York : McGraw - Hill. 1981.

Migotsky, C, and Stake, R.E. **An Evaluation of an Evaluation : CIRC's Metaevaluation of the Site Visits and Issue Papers of the ATE Program Evaluation**. CIRCE. University of Illinois at Urbana - Champaign, October, 2001.

Scriven, M. "An Introduction to Meta - Evaluation," **Educational Product Report**. 2(5) : 36-38 ; 1969.

Stufflebeam, D.L "Metaevaluation : Concepts, Standard, and Users" in **Educational Evaluation Methodology : The State of The Art**. The Johns Hopkins University Press, 1981.

_____. "The Metaevaluation Imperative," **The American Journal of Evaluation**. 22(2) : 183-209 ; Spring - Summer 2001.

St. Pierre, G.R. "Follow Through : A Case Study in Meta - Evaluation Research," **Educational Evaluation and Policy Analysis**. 4(1) : 47-55 ; 1982.